

УДК 615.82+613.71]:616.7-36.82](045)

JEL classification: A13

Лариса ГОРЯНА

доктор філософії,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Президент Міжнародної академії культури
безпеки, екології та здоров'я, м. Київ, Україна
E-mail: gorjana2017@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1130-3210

Наталія ВДОВЕНКО

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри,
кафедра глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, Україна
E-mail: nata0409@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0849-057X
Researcher ID: J-5146-2017

Наталія КОРОБОВА

кандидат економічних наук, доцент
Кафедра глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, Україна
E-mail: korobova_n@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-1952-8078

Роман ДМИТРИШИН

Віце-президент Міжнародної академії
культури безпеки, екології та здоров'я,
Лідер Ради учнівського самоврядування
«Надія», Президент СЗШ № 297,
Дійсний член КПНЗ «Київська Мала академія
наук учнівської молоді», відділення філософії
та суспільствознавства, м. Київ, Україна
E-mail: dmytryshynromann@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-5659-5013

© Лариса Горяна, Наталія Вдовенко,
Роман Дмитришин, Наталія Коробова, 2022

Отримано: 04.01.2022 р.

Прорецензовано: 15.01.2022 р.

Рекомендовано до друку: 26.01.2022 р.

Опубліковано: 26.01.2022 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії
Creative Commons Attribution-NonCommercial
4.0, яка дозволяє необмежене повторне
використання, розповсюдження та відтворення
на будь-якому носії, за умови правильного
цитування оригінальної роботи.

Лариса Горяна (Україна)
Наталія Вдовенко (Україна)
Роман Дмитришин (Україна)
Наталія Коробова (Україна)

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ СТВОРЕННЯМ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТА РОЗВИТКУ САМОВРЯДУВАННЯ

АНОТАЦІЯ

Вступ. Сучасний стан дегуманізації засад співіснування людей у соціумі, амбівалентність культурних пріоритетів, по-різному позначаються на громадському здоров'ї. Спостерігається наявне порушення механізмів управління елементів системи громадського здоров'я, що нині функціонують досить незлагоджено та потребують оптимізації існуючих ресурсів і суттєвого посилення процесуальної сторони саме державного управління ними, суттєво змінюють як теоретичні, так і методичні засади розвитку в контексті забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування. Запропоновано підходи щодо оцінки конкурентоспроможності, забезпечення розуміння впливу чинників їх продуктивності, здоров'язбереження й процвітання» слід брати до уваги показник, який щорічно розраховує Всесвітній економічний форум – Індекс глобальної конкурентоспроможності. Тому слід довести доцільність врахування індексу, який складений із 113 показників, об'єднаних в 12 індикаторів, згрупованих у три групи субіндексів: основні вимоги; підсилювачі ефективності; фактори інновацій та вдосконалення.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні прикладного застосування механізмів управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування через формування та удосконалення інструментарію системи громадського здоров'я.

Методологія. Запропоновано ідеї цивілізаційного та культурологічного підходів до аналізу феноменології психолого-педагогічних механізмів здоров'язбереження; поліпарадигмальна методологія сучасного дослідження, яка включає системно-синергетичний, контекстний, особистісно орієнтований, діяльнісний, акмеологічний, холистичний і здоров'язбережувальний аспект до освіти, природничо-наукові уявлення про біопсихосоціальний феномен людини; ідеї гуманізації освіти як чинника розвитку індивідуальності, соціальної відповідальності та забезпечення готовності до професійної діяльності; принципові положення міжнародних і вітчизняних документів щодо здоров'язбережувальної діяльності управлінських і педагогічних кадрів з урахуванням інтересів самоврядування. Здійснено аналіз, узагальнення та синтез різних аспектів поняття здоров'язбереження.

Систематизовано теоретичні відомості щодо впливу психолого-педагогічних чинників на здоров'язбереження через аналогію та конкретизацію у закладах освіти шляхом оптимізації існуючих ресурсів.

Результати. Зроблено висновок, що здоров'язбережувальний підхід є складовою частиною загального процесу розвитку, зокрема і реалізації новітніх механізмів управління як в освіті, так і в життєдіяльності соціуму. Обґрунтовано провідний інструментарій організаційного механізму впливу чинників здоров'язбереження у всіх ланках системи освіти для створення здоров'язбережувального освітнього простору й досягнення конкурентоспроможності з урахуванням елементів впливу на розвиток самоврядування. Запропоновані підходи до впровадження в практику різноманітних технологій, зокрема й здоров'язбережувальних, є перспективними, орієнтують на розвиток, враховуючи сучасні глобальні трансформації.

Горяна Л., Вдовенко Н., Дмитришин Р., Коробова Н. Механізми управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування. *Економічний аналіз*. 2022. Том 32. № 1. С. 14-22.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.014>

Ключові слова: механізм; управління; здоров'язбереження; інструменти; освітній простір; конкурентоспроможність; здоров'язбережувальний аспект; самоврядування.

UDC 615.82+613.71]:616.7-36.82](045)

JEL classification: A13

Larisa GORJANA

Doctor of Philosophy, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, President International Academy of Culture of Safety, Ecology and Health, Ukraine
 E-mail: gorjana2017@gmail.com
 ORCID: 0000-0003-1130-3210

Natalia VDOVENKO

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Head of the Department Department of Global Economy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 E-mail: nata0409@gmail.com
 ORCID ID: 0000-0003-0849-057X
 Researcher ID: J-5146-2017

Roman DMYTRYSHYN

Vice president International Academy of Culture of Safety, Ecology and Health, Leader of the Student Self-Government Council «Nadiya», President of SZSh № 297, Full member of KPNZ «Kyivska Mala Academy of Sciences of Student Youth», Department of Philosophy and Social Sciences, Kyiv, Ukraine
 E-mail: dmytryshynromann@gmail.com
 ORCID ID: 0000-0001-5659-5013

Nataliia KOROBOVA

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor Department of Global Economy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine
 E-mail: korobova_n@ukr.net
 ORCID ID: 0000-0003-1952-8078

© Larisa Gorjana, Natalia Vdovenko,
 Roman Dmytryshyn, Nataliia Korobova, 2022

Received: 04.01.2022

Revised: 15.01.2022

Accepted: 26.01.2022

Online publication date: 26.01.2022

This is an Open Access article, distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 license, which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Larisa Gorjana (Ukraine)
 Natalia Vdovenko (Ukraine)
 Roman Dmytryshyn (Ukraine)
 Nataliia Korobova (Ukraine)

MECHANISMS OF MANAGEMENT OF HEALTH ENVIRONMENTAL SPACE FOR PROTECTION OF COMPETITIVENESS AND DEVELOPMENT OF SELF-GOVERNMENT

ABSTRACT

Introduction. The current state of dehumanization of the principles of coexistence of people in society, the ambivalence of cultural priorities, has different effects on public health. There is a violation of the management mechanisms of the public health system, which currently operate quite inconsistently and require optimization of existing resources and significant strengthening of the procedural side of public administration, significantly changing both theoretical and methodological principles in the context of competitiveness and development municipality. Approaches to Assessing Competitiveness Proposed to Ensure the Impact of Factors on Productivity, Health and Prosperity should be taken into account, an indicator calculated annually by the World Economic Forum - the Global Competitiveness Index. Therefore, it is necessary to prove the expediency of taking into account the index, which consists of 113 indicators, combined into 12 indicators, grouped into three groups of sub-indices: basic requirements; efficiency amplifiers; factors of innovation and improvement.

The aim of the work is to substantiate the applied application of mechanisms for managing the creation of health-preserving educational space to ensure competitiveness and development of self-government through the formation and improvement of tools for public health.

Methodology. Ideas of civilization and culturological approaches to the analysis of the phenomenology of psychological and pedagogical mechanisms of health care are offered; polyparadigmatic methodology of modern research, which includes system-synergetic, contextual, personality-oriented, activity, acme logical, holistic and health-preserving aspect of education, natural science ideas about the biopsychosocial phenomenon of man; ideas of humanization of education as a factor in the development of individuality, social responsibility and ensuring readiness for professional activity; principles of international and domestic documents on health care activities of management and teaching staff, taking into account the interests of self-government. The analysis, generalization and synthesis of various aspects of the concept of health care are carried out. Analogy and specification of theoretical information on the impact of psychological and pedagogical factors on health in educational institutions by optimizing existing resources are systematized.

Results. It is concluded that the health approach is an integral part of the overall development process, including the implementation of the latest management mechanisms in education and in society. The leading

tools of the organizational mechanism of the influence of health factors in all parts of the education system to create a healthy educational space and achieve competitiveness, taking into account the elements of influence on the development of self-government. The proposed approaches to the implementation of various technologies, including health, are promising, development-oriented, given the current global transformations.

Gorjana, L., Vdovenko, N., Dmytryshyn, R., and Korobova, N. (2022). Management mechanisms for creating a health-preserving educational space to ensure competitiveness and self-government development. *Economic analysis*, 32 (1), 14-22.

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.014>

Keywords: mechanism; governance; health; instrument; educational space; competitiveness; health; self-government.

Вступ

Дегуманізація засад співіснування людей у соціумі, амбівалентність культурних пріоритетів, по-різному позначаються на громадському здоров'ї. Спостерігається наявне порушення механізмів управління елементів системи громадського здоров'я, що нині функціонують досить незлагоджено та потребують оптимізації існуючих ресурсів і суттєвого посилення процесуальної сторони саме державного управління ними, суттєво змінюють як теоретичні, так і методичні засади розвитку даних ринків в контексті забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування. Таким чином, одним з найбільш проблемних місць є дослідження аспектів комплексної оцінки функціонування ціннісного підходу до розуміння здоров'я людини і суспільства, визначення тенденцій та перспективи психолого-педагогічних механізмів здоров'язбереження, в центрі яких має бути не лише хвора, а й відносно здорова людина. Тому важливою складовою дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних питань ефективного удосконалення методичних підходів щодо прикладного застосування механізмів управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору. Також важливою проблемою на шляху вирішення проблем управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору є удосконалення інструментарію системи громадського здоров'я, індексів, так і індикаторів для кількісної та якісної оцінки процесу. Тому актуального значення набуває питання вивчення різних підходів створенням здоров'язбережувального освітнього простору і можливостей розвитку.

Мета статті

Метою дослідження є обґрунтування прикладного застосування механізмів та інструментарію управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору для забезпечення конкурентоспроможності та розвитку самоврядування через формування та удосконалення інструментарію системи громадського здоров'я.

Виклад основного матеріалу дослідження

Державні психолого-педагогічні механізми управління освітою мають важливе значення для соціально-економічного розвитку суспільства, наділяючи людей відповідними знаннями та вміннями, котрі формують здоров'я орієнтовні, здоров'я творчі та здоров'язбережувальні компетентності для покращення життя всіх суб'єктів сфери освіти, зокрема управлінців, педагогічних кадрів, студентів, учнів та їх батьків, інших працівників галузі. У частині першій Конституції України зазначено: «Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом». У Статті 43 наголошується, що кожен має право на безпечне для життя і здорове довкілля та на відшкодування завданих порушень цього права шкоди. У Статті 50 Конституції України вказується, що кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. У законі України «Про освіту» в Статті 26 засвідчується, що забезпечення безпечних і нешкідливих умов навчання, праці та виховання у навчальних закладах покладається на їх власника або на уповноважений ним орган, керівника установи чи навчального закладу.

Однак розрахунок показників конкурентоспроможності, внаслідок використання інструментарію для управлінців різних державних вертикалей визначається не лише його професіоналізмом, рівнем кваліфікації, але й залежить від досвіду діяльності, майстерності, володіння ними професійно значущими якостями, зокрема відповідальністю за власний неперервний професійний розвиток, здатністю до сприйняття нового, творчого розвитку, інноваційними пошуками й відкриттями, а також компетентністю мобільністю. Для того, щоб «оцінити конкурентоспроможність окремих країн, забезпечивши розуміння впливу чинників їх продуктивності, здоров'язбереження й процвітання» [6] слід брати до уваги показник, який щорічно розраховує Всесвітній економічний форум – Індекс глобальної конкурентоспроможності.

Індекс складений із 113 показників, які об'єднані в 12 індикаторів, згрупованих у три групи субіндексів: основні вимоги; підсилювачі

ефективності; фактори інновацій та вдосконалення.

Рис. 1. Індикатори Індексу глобальної конкурентоспроможності для забезпечення здоров'язбереження з урахуванням елементів розвитку самоврядування

Сукупність змінних на дві третини складається з результатів глобального опитування 1300 керівників компаній з різних країн і сфер діяльності, щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах, а на одну третину із загальнодоступних джерел, зокрема статистичні дані і результати досліджень, що здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями. Вибір саме цих змінних обумовлений теоретичними і емпіричними дослідженнями, причому жоден фактор не спроможний самотужки забезпечити конкурентоспроможність економіки.

Для детальнішого дослідження різних аспектів державних механізмів здоров'язбережувальної діяльності системи освіти України, її слід розглядати також як багатоаспектну систему, що функціонує на основі вертикальних і горизонтальних державних вертикалей. Наукове обґрунтування особливостей функціонування системи освіти в територіальному аспекті потрібне для відповідного відтворення

різноманітності соціо-економічних, природних, культурних умов громад України.

Очевидно, що актуалізується сутність державних механізмів впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній простір з метою збереження здоров'я дітей і молоді, працездатного дорослого населення; усвідомлення педагогічними, науково-педагогічними працівниками відповідальності за збереження здоров'я як суспільної цінності. Окремі автори обґрунтовують здоров'язбережувальні технології як аналіз уявлень про поняття «здоров'язбережувальні технології» у системі освіти свідчить про необхідність виокремлення здоров'язбережувальних освітніх технологій з гігієнічного, медичного і реабілітаційного контекстів, і удосконалення педагогічного наповнення даного поняття [4, с. 12].

Безперечно, важливою частиною управлінського процесу є кінцева оцінка його ефективності. Ефективність управлінської діяльності органів державної влади є однією з необхідних умов успішного функціонування системи державного управління для

досягнення конкурентоспроможності з урахуванням елементів впливу на розвиток самоврядування [2]. На фоні кількісного експонентного розширення освітньої системи, збільшення кількості закладів освіти, різко загострилися проблеми розвитку освіти. Серед нагальних проблем виокремлено здоров'язбережувальний аспект стосовно відносного зниження якості й релевантності освіти, відповідність її змісту сучасним вимогам, зниження прикладного застосування механізмів державного управління створенням здоров'язбережувального освітнього простору [2]. Також слід відзначити досить слабку відповідність підготовки керівних кадрів освіти вказаним механізмам для задоволення потреб освіти; суспільний стан у зв'язку з пандемією COVID-19, епідемією туберкульозу, кіру, первинною захворюваністю й спостерігається тенденція до зниження рівня захворюваності населення України.

Пошуки удосконалення як інструментів, так і механізмів мобільності державного управління освітою, оптимального розподілу повноважень між різними вертикалями влади управління є предметом постійної уваги влади. Таким чином, вищезгадане вимагає мобільності в удосконаленні механізмів державного управління освітою, що залишається досить актуальним, особливо в умовах надзвичайних викликів для України. Необхідність збереження людського капіталу в умовах глибоких суперечностей суспільного розвитку та глобальної економічної кризи ставить перед урядами різних країн завдання забезпечити розвиток молоді як здорової та освіченої частини суспільства. Наприклад, Мадридська конференція міністрів охорони здоров'я європейських країн (1981 р.) визнала освітній напрям пріоритетним для збереження та зміцнення здоров'я населення. Згідно з Оттавською Хартією (ВООЗ, 1986), положеннями якої керується світове співтовариство, освіта з питань здоров'я і здорового способу життя – інтегральна частина політики, яка покликана зменшити вплив соціальних, економічних та екологічних нерівностей. Освіту в сучасних умовах визнають одним з найвагоміших чинників зміцнення здоров'я та забезпечення здоров'язбереження молоді поряд із розвитком громад, політикою, законодавством

[4]. Вказане свідчить про необхідність розв'язання суперечності між поставленим перед освітньою галуззю України завданням створити здоров'язбережувальний простір з урахуванням ефективного міжнародного та вітчизняного історичного досвіду, накопиченого в цій сфері. Так, виявлений рівень проблеми, її наукова та соціальна значущість нині стають особливо значущими.

Ми пропонуємо ще одну парадигму психолого-педагогічних механізмів державного управління, зокрема освітою, саме в перехідному суспільстві. Як конструктивний погляд, концепція займає місце між другою та третьою парадигмами. Зазначене наголошує пріоритет спільної дії першої особи і підлеглих. Рушійним фактором вказаної парадигми розвитку такої управлінської системи є збалансовані державні механізми, коли враховуються інтереси всіх її суб'єктів і підструктур. Такий підхід передбачає відмову від застарілого адміністративно-командного альянсу, а вимагає врахування природо відповідної самоорганізації суб'єкта та об'єкта управління. При цьому цільові функції управлінських структур і об'єктів управління сполучаються через процеси діалогічної адаптації, що здійснюються внаслідок регулювання, взаємопристосування цих функцій у ході полілогічного супровідного освітнього моніторингу [4, с. 64–72]. Саме освіта визначає конкурентоспроможність держави на довготривалий період. У найближчій перспективі найуспішнішими на ринку праці будуть фахівці, котрі вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Нині затребуваним стає фахівець, спроможний швидко і ефективно орієнтуватися у професійному середовищі, яке постійно трансформується, приймати кваліфіковані рішення, адаптуватися до нових умов та обставин. Зазначене є провідними чинниками успішної професійної самореалізації особистості з урахуванням базових засад розвитку самоврядування.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Маємо всі підстави зробити висновки, що здоров'язбережувальний підхід є складовою

частиною загального процесу розвитку, зокрема і реалізації новітніх механізмів управління як в освіті, так і в життєдіяльності соціуму стають провідним інструментарієм організаційного механізму і впливу чинників здоров'язбереження у всіх ланках системи освіти для створення здоров'язбережувального освітнього простору

й досягнення конкурентоспроможності з урахуванням елементів впливу на розвиток самоврядування. Водночас впровадження в практику різноманітних технологій, зокрема й здоров'язбережувальних, є тривалими і перспективними, особливо під час глобальних трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1 Спеціальний випуск. С. 15.
2. Семенець-Орлова І. Державне управління освітніми змінами в Україні: теоретичні засади. Київ: ЮСТОН. 2018. 420 с.
3. Співак М. В. Державна політика здоров'язбереження: світовий досвід і Україна: [монографія]. Київ: Логос. 2016. 536 с.
4. Горяна Л. Здоров'язбережувальний контент формування професійного іміджу педагогічних працівників у вітчизняному освітньому просторі. Професійний успіх у контексті сталого розвитку: освіта, економіка, екологія: [Колективна монографія]. Чабаненко Ю. А., 2018. 286 с.
5. Управління освітою: [навчальний посібник]. Київ: 1997. 302 с.
6. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>.
7. Вдовенко Н. М., Маргасова В. Г., Шарило Ю. Є. Михальчишина Л. Г., Конкурентоспроможність рибного господарства та аквакультури як складова ефективності національної економіки. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2019. Вип. 1. С. 204–211.
8. Вдовенко Н. М., Варшавська Н. Г., Павленко М. М. Забезпечення конкурентоспроможності галузей АПК в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2018. Вип. 284. С. 204–211.
9. Коваль Л. Здоров'язберігаюча організація навчально-виховного процесу як пріоритет нового педагогічного мислення майбутнього вчителя початкової школи. Луцьк: ВІППО. 2018. 124 с.

REFERENCES

1. Konstytutsiya Ukrayiny. (2010). *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny*, 72/1, 15 [in Ukrainian].
2. Semenets'-Orlova, I. (2018). *Derzhavne upravlinnya osvitynymi zminamy v Ukrayini: teoretychni zasady*. Kyiv: YuSTON [in Ukrainian].
3. Spivak, M. V. (2016). *Derzhavna polityka zdorovyazberezhennya: svitovyy dosvid i Ukrayina*. Kyiv: Lohos [in Ukrainian].
4. Horyana, L. (2018). *Zdorovyazberezhuvalnyy kontent formuvannya profesiynoho imidzhu pedahohichnykh pratsivnykiv u vitchyznyanomu osvith'omu prostori. Profesiynyy uspikh u konteksti staloho rozvytku: osvita, ekonomika, ekolohiya* [in Ukrainian].
5. *Upravlinnya osvitoiu*. (1997). Kyiv [in Ukrainian].
6. Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery. Retrieved from: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2020>.
7. Vdovenko, N. M., Marhasova, V. H., Sharylo, Yu. Ye. & Mykhal'chyshyna, L. H. (2019). Konkurentospromozhnist rybnoho hospodarstva ta akvakul'tury yak skladova efektyvnosti natsional'noyi ekonomiky. *Bioekonomika i ahraryy biznes*, 1, 204–211 [in Ukrainian].

8. Vdovenko, N. M.,
Varshavs'ka, N. H., &
Pavlenko, M. M. (2018).
Zabezpechennya
konkurentospromozhnosti
haluzey APK v umovakh
yevrointehratsiyi. *Naukovyy
visnyk Natsional'noho
universytetu bioresursiv i
pyrodokorystuvannya Ukrayiny.
Seriya: Ekonomika, ahrarnyy
menedzhment, biznes*, 284,
204–211 [in Ukrainian].
9. Koval, L. (2018).
*Zdorovyazberihayucha
orhanizatsiya navchal'no-
vykhovnoho protsesu yak
priorityet novoho
pedahohichnoho myslennya
maybutn'oho vchytelya
pochatkovoyi shkoly*. Luts'k:
VIPPO [in Ukrainian].